

DOI: 10.33270/05267101.19
УДК 343.985 (477)

РОМАНАУСКАС Крістіна*

доктор філософії в галузі права, докторант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

61177, вул. Золочівська, 8а, м. Харків, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9545-9755>;

ФЕДОТЕНКО Андрій

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7804-0375>

Злочини у сфері надання професійної правничої допомоги: особливості предмета доказування

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги крізь призму особливостей предмета доказування в кримінальних провадженнях цієї категорії. Висвітлено специфіку таких кримінальних правопорушень як об'єкта криміналістичного та кримінального процесуального дослідження, з огляду на їх підвищену суспільну небезпечність, зумовлену потенційним впливом на реалізацію права на захист, доступ до правосуддя та довіру до інститутів правничої професії. Узагальнено доктринальні підходи до розуміння предмета доказування як системи юридично значущих обставин, визначених ст. 91 КПК України, обґрунтовано необхідність його індивідуалізації залежно від диспозиції відповідної норми КК України та професійного контексту вчинення діяння. Запропоновано класифікацію злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги за підгрупами, що відрізняються суб'єктивним складом, способом посягання та механізмом заподіяння шкоди, висвітлено, як ці відмінності впливають на межі доказування та допустимість доказів. Доведено, що предмет доказування в таких провадженнях має комплексний і багаторівневий характер. Запропоновано авторську структуризацію предмета доказування для цієї категорії кримінальних проваджень за основними блоками: обставини події; обставини спеціального професійного статусу суб'єкта; обставини суб'єктивної сторони; обставини порушення процедур та їх істотності; обставини шкоди і причинового зв'язку, а також окреслено криміналістично значущі відомості, що орієнтують розслідування. Сформульовано висновок, що запропонована модель сприяє підвищенню повноти та якості доказування, оптимізації планування розслідування і формуванню практико орієнтованих рекомендацій із забезпеченням балансу між невідворотністю відповідальності та гарантіями незалежності правничої діяльності.

Ключові слова: правнича допомога; предмет доказування; право на захист; захисник особи; втручання в діяльність.

Історія статті:

Отримано: 14.01.2026

Прийнято: 20.02.2026

Опубліковано: 31.03.2026

Рекомендоване посилання:

Романаускас К., Федотенко А. Злочини у сфері надання професійної правничої допомоги: особливості предмета доказування. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 1 (71). С. 185–193. DOI: 10.33270/05267101.19

*Відповідальний автор

© Романаускас К., Федотенко А., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Професійна діяльність адвокатів та інших суб'єктів, уповноважених на здійснення правничої допомоги, безпосередньо пов'язана з реалізацією конституційного права особи на захист, забезпеченням доступу до правосуддя та дотриманням принципу змагальності. Водночас окремі зловживання в цій сфері пов'язані з порушенням гарантії адвокатської діяльності, неправомірним використанням процесуальних повноважень або вчиненням кримінальних правопорушень під прикриттям професійного статусу, а тому становлять підвищену суспільну небезпеку, оскільки підривають довіру до інституту адвокатури й системи правосуддя загалом.

Специфіка таких протиправних діянь визначає особливості їх доказування, зокрема визначення кола обставин, що підлягають встановленню, меж і структури предмета доказування, а також оцінювання доказів з огляду на професійні гарантії та процесуального імунітету адвоката. У цій площині важливе значення має наукове розроблення теоретичних засад кримінального процесуального доказування, де доказування переважно розглядають як системну діяльність із чітко визначеним об'єктом, суб'єктом, суб'єктивною й об'єктивною сторонами. Застосування такого підходу дає змогу комплексно осмислити специфіку формування та перевірки правових позицій сторін у справах зазначеної категорії.

Проблематика предмета доказування традиційно знаходиться в центрі уваги науки кримінального процесу. Її проаналізовано в працях українських учених-процесуалістів і криміналістів, які досліджували як загальні питання доказування, так й окремі аспекти встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення. Водночас злочини у сфері надання професійної правничої допомоги як самостійний об'єкт дослідження залишаються недостатньо систематизованими саме з позицій визначення їх предмета доказування. Наявні наукові розвідки переважно зосереджені на кримінально-правовій характеристиці відповідних складів злочинів або на гарантіях адвокатської діяльності, натомість процесуальний вимір, з'ясування структури обставин, що підлягають доказуванню, їх взаємозв'язку й стандартів доказування потребує окремого комплексного аналізу.

Особливої складності ця категорія проваджень набуває з огляду на поєднання двох взаємопов'язаних чинників: з одного боку, необхідності забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності у разі вчинення правопорушень, з іншого – гарантування незалежності та процесуальної автономії суб'єктів надання правничої допомоги. Така подвійність зумовлює підвищені вимоги до формування предмета доказування, визначення меж втручання в професійну діяльність, а також допустимості й

належності доказів, отриманих у відповідному кримінальному провадженні.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розроблення науково обґрунтованих підходів до визначення особливостей предмета доказування в кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги, з огляду на сучасні виклики, пов'язані з реформуванням адвокатури, удосконаленням кримінального процесуального законодавства, запровадженням цифрових технологій у сфері правосуддя та посиленням суспільного запиту на прозорість і доброчесність правничої професії в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України.

Матеріали та методи

Метою статті є визначення особливостей предмета доказування в кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги, проведення його структуризації.

Під час дослідження застосовано сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Формально-юридичний метод використано для аналізу нормативної основи предмета доказування в аспекті встановлення зв'язку між загальним предметом доказування й вимогами диспозицій статей Особливої частини КК України, що зумовлюють його конкретизацію в провадженнях цієї категорії. Формально-логічний метод застосовано для логічного структурування аргументації.

Методи аналізу та синтезу дали змогу виокремити й систематизувати блоки обставин, що підлягають встановленню, а також співвіднести їх із кримінально-правовими ознаками складів злочинів. Порівняльний метод застосовано для зіставлення наукових підходів до визначення предмета доказування в різних категоріях кримінальних правопорушень (економічних, терористичних, насильницьких тощо) з метою виявлення спільних закономірностей та специфічних відмінностей.

Узагальнення та моделювання використано для формулювання авторської структуризації предмета доказування в провадженнях щодо злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги, орієнтованої на практичні потреби розслідування: визначення оптимального обсягу встановлюваних обставин, підбір джерел доказової інформації та побудову тактичних алгоритмів.

Теоретична основа дослідження представлена положеннями чинного законодавства України, насамперед кримінального та кримінального процесуального, які визначають загальні межі предмета доказування, процесуальні стандарти встановлення обставин і критерії допустимості доказів у кримінальному провадженні. Водночас важливим джерелом для формування доктри-

нального підґрунтя стали наукові позиції українських учених у сфері кримінального процесу та криміналістики, що надало можливість зіставити нормативну модель доказування з її теоретичним осмисленням і практичними підходами до конкретизації предмета доказування залежно від категорії кримінального правопорушення.

Огляд літератури

Проблематику кримінальних правопорушень у сфері надання професійної правничої допомоги розглядають переважно крізь призму криміналістичної характеристики, класифікації відповідних діянь і формування методик їх розслідування.

Загальнотеоретичні засади кримінального процесуального доказування розроблено в працях В. В. Вапнярчука (2018), який запропонував системний підхід до розуміння доказування як діяльності з чітко визначеними елементами – об'єктом, суб'єктом, суб'єктивною та об'єктивною сторонами. Значущою для дослідження предмета доказування є його позиція щодо розмежування об'єкта і предмета доказування та залежності останнього від правової позиції суб'єкта процесу.

У сучасній процесуальній доктрині спостерігається чітка тенденція до спеціалізації досліджень предмета доказування залежно від категорії кримінального правопорушення. Такі праці дають змогу простежити, як загальна модель доказування трансформується під впливом особливостей об'єкта посягання, способу вчинення діяння та характеристик суб'єкта. В. В. Романюк (2023) досліджує предмет доказування крізь призму складної фінансово-господарської природи відповідних діянь, акцентуючи на необхідності встановлення економічного механізму правопорушення, структури господарських операцій, ролі службових осіб і причиново-наслідкових зв'язків між управлінськими рішеннями й заподіяною шкодою. Розглянуто значення документальних доказів, експертних досліджень й аналізу фінансової звітності як обов'язкових елементів доказування у справах цієї категорії.

Схожу проблематику, але у вузькому сегменті розробляє С. С. Кушнір (2024) у статті, присвяченій особливостям предмета доказування в провадженнях про злочини, пов'язані з протиправним заволодінням майном підприємства. Автор деталізує перелік обставин, що підлягають встановленню, зокрема правовий статус майна, повноваження посадових осіб, способів реалізації злочинного умислу та характер корпоративних відносин.

У роботі В. С. Бондаря (2025), присвяченій предмету доказування в кримінальних провадженнях за ознаками терористичних актів, обґрунтовано розширений характер предмета доказування, який охоплює встановлення ідеологічної мотивації, зв'язків з організованими групами, фінансування та координації дій. Учений зосереджує увагу на

підвищених стандартах доказування суб'єктивної сторони та значенні спеціальних знань й оперативно-розшукової інформації.

Категорію злочинів проти життя та здоров'я особи аналізує В. Р. Саламаха (2024). У цьому дослідженні предмет доказування структуровано навколо встановлення механізму заподіяння шкоди, причинового зв'язку між діянням і наслідками, форми вини й індивідуальних характеристик потерпілого та правопорушника. Автор акцентує на значенні судово-медичних експертиз і реконструкції події як ключових доказових елементів.

Проблематику економічних кримінальних правопорушень також розглянуто в статті С. Є. Абламського та Я. Ю. Конюшенка (2022), зокрема досліджено аспекти доказування, пов'язані зі складністю фінансових операцій, необхідністю використання спеціальних знань тощо. Автори констатують необхідність інтеграції криміналістичних і процесуальних інструментів у встановленні істини у справах економічної спрямованості.

Теоретичне підґрунтя для розуміння змісту предмета доказування формують роботи О. В. Пчеліної (2020), яка висвітлює сутність обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень. Дослідниця обґрунтовує, що система таких обставин має бути логічно структурованою, кореспондувати з елементами складу злочину та враховувати криміналістичну характеристику діяння. Її підхід засвідчує взаємозв'язок процесуального та криміналістичного вимірів доказування.

Питання методико-криміналістичного забезпечення збирання доказів аналізують Ю. М. Чорноус й О. Л. Дульський (2023). Автори акцентують на необхідності алгоритмізації дій слідчого, систематизації джерел доказів і впровадженні сучасних технологічних засобів у процес доказування.

Комплексне теоретичне узагальнення проблем збирання, дослідження та використання доказів у монографії здійснює А. В. Коваленко (2024). У ній доказування розглянуто як цілісну криміналістичну систему, що охоплює закономірності формування доказової інформації, механізми її фіксації та процесуального використання. Автор формує розгорнуте вчення про доказову діяльність як інтегративний феномен, що поєднує криміналістичні, процесуальні та логічні аспекти.

Аналіз зазначених праць засвідчує, що в сучасній доктрині предмет доказування активно досліджують крізь призму окремих категорій кримінальних правопорушень – економічних, терористичних, насильницьких тощо. Також у сучасній правовій доктрині сформовано значний масив наукових праць, присвячених кримінально-правовій характеристиці злочинів проти правосуддя, криміналістичній класифікації та методикам їх розслідування, загальній теорії кримінального процесуального доказування. Ці

питання висвітлено в роботах М. В. Бורусовського (2021), В. О. Гусевої та Л. Ю. Тімофєєвої (2022), Ю. В. Христової (2024), М. В. Шепітька (2020) та ін.

Водночас немає комплексних досліджень, у яких предмет доказування в кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги аналізували б як самостійну наукову проблему, з огляду на особливий суб'єктний склад, специфіку професійних гарантій, поєднання кримінально-правових і процесуальних обмежень, а також інтелектуально-документальний механізм вчинення таких правопорушень. Саме ця обставина засвідчує наявність наукової прогалини та зумовлює необхідність поглибленого дослідження особливостей предмета доказування в зазначеній категорії кримінальних проваджень з урахуванням сучасних доктринальних підходів до системи доказування, стандартів доведення та процесуальних гарантій професійної правничої діяльності.

Результати й обговорення

Особливість злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги насамперед зумовлена специфікою тієї соціальної функції, у межах якої їх вчиняють. Ідеться не просто про протиправні посягання, а про діяння, що виникають у межах діяльності, спрямованої гарантувати реалізацію конституційного права на захист, доступ до правосуддя та справедливий суд. Саме тому їх криміналістичне осмислення потребує врахування подвійної природи цієї сфери – як інструмента забезпечення прав людини і як потенційного об'єкта зловживань. Ця категорія кримінальних правопорушень охоплює комплекс діянь, які об'єднані сферою їх учинення – професійною правничою діяльністю, однак відрізняються за суб'єктним складом, способом посягання та механізмом заподіяння шкоди. Ми пропонуємо виокремлювати в цій групі кримінальних правопорушень декілька підгруп.

1. Злочини, що вчиняють суб'єкти надання правничої допомоги з використанням професійного статусу. Їх особливість полягає в інтелектуально-документальному характері механізму вчинення: зловживання процесуальними правами, маніпулювання доказами, використання адвокатської таємниці як інструменту прикриття протиправної діяльності. Тут поєднуються високий рівень юридичної обізнаності суб'єкта та складна слідова картина, що здебільшого має нематеріальний, інформаційний характер.

2. Злочини, пов'язані з наданням завідомо неправдивих показань, висновків чи інших відомостей у процесуальній формі, коли професійну правничу діяльність використовують як шлях введення в оману органів правосуддя. Такі діяння мають виразний інтелектуальний зміст, спрямовані на викривлення фактичних обставин

справи та безпосередньо посягають на достовірність доказової інформації.

3. Кримінальні правопорушення, пов'язані з протидією здійсненню правосуддя або розслідуванню, якщо таку протидію реалізують через інструменти професійної правничої діяльності. Ідеться про зловживання процесуальними механізмами, штучне затягування провадження, створення формальних перешкод для отримання доказів. Їх специфіка полягає у формально легальному зовнішньому вигляді дій, що ускладнює відмежування правомірної тактики захисту від кримінально караного поведінки.

4. Злочини, спрямовані проти суб'єктів професійної правничої діяльності, – втручання в їх роботу, перешкоджання здійсненню захисту, посягання на життя, здоров'я чи майно адвоката. У цьому разі правнича діяльність є не засобом, а об'єктом посягання, а суспільна небезпечність обумовлюється підризом гарантій незалежності адвокатури.

Отже, особливість злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги полягає в їх комплексному характері. Вони:

- мають спеціальний професійний контекст учинення;
- часто характеризуються спеціальним суб'єктом або посяганням на спеціальний об'єкт;
- реалізуються переважно через інтелектуально-інформаційні механізми;
- пов'язані з підвищеним рівнем латентності та складністю доказування;
- знаходяться на межі між реалізацією процесуальних прав і зловживанням ними. Саме поєднання цих ознак і формує їхню криміналістичну специфіку, що зумовлює необхідність розроблення окремої системи класифікації та спеціальної методики розслідування для кожної з окреслених підгруп.

Тож особливість злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги полягає в їх комплексному характері. Вони мають спеціальний професійний контекст учинення; часто характеризуються спеціальним суб'єктом або посяганням на спеціальний об'єкт; реалізуються переважно через інтелектуально-інформаційні механізми; пов'язані з підвищеним рівнем латентності та складністю доказування; знаходяться на межі між реалізацією процесуальних прав і зловживанням ними. Саме поєднання цих ознак засвідчує їхню криміналістичну специфіку та зумовлює необхідність розроблення окремої методики розслідування для кожної з окреслених підгруп.

Водночас будь-які практико орієнтовані рекомендації щодо організації та тактики розслідування таких кримінальних правопорушень можуть бути ефективними лише за умови чіткого визначення меж і змісту того, що підлягає встановленню в конкретному кримінальному провадженні. Саме тому логічним наступним кроком є з'ясування сутності предмета доказування як методологічної основи побудови алго-

ритмів розслідування. Без його концептуального визначення неможливо ні структурувати систему доказів, ні визначити обсяг слідчих (розшукових) і процесуальних дій, ні сформулювати обґрунтовані слідчі версії.

Предмет доказування в кримінальному провадженні слід тлумачити як системно визначену сукупність юридично значущих обставин, встановлення яких є необхідним і достатнім для вирішення кримінального провадження по суті, прийняття законного й обґрунтованого процесуального рішення та реалізації завдань кримінального провадження.

З огляду на аналіз наукових підходів, зокрема концепції «обставин, що підлягають з'ясуванню» у структурі криміналістичної методики, предмет доказування не зводиться лише до переліку, передбаченого ст. 91 КПК України, а конкретизується з огляду на вид кримінального правопорушення, його кримінально-правову характеристику, механізм вчинення та закономірності слідствування.

Предмет доказування охоплює:

1) обставини, що характеризують подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб, механізм, наслідки);

2) обставини, що характеризують особу підозрюваного (вік, осудність, форма вини, мотив, мета, роль у співучасті);

3) обставини, що характеризують особу потерпілого (за наявності їх значення для кваліфікації та міри відповідальності);

4) обставини, що впливають на правову оцінку (наявність обтяжуючих чи пом'якшуючих обставин, підстав для звільнення від відповідальності);

5) обставини, пов'язані з розміром і характером шкоди, а також із процесуальними витратами.

Водночас у спеціалізованих категоріях проваджень предмет доказування набуває додаткових елементів, що зумовлені особливостями суб'єкта, предмета посягання або механізму злочинної діяльності. Саме тому доцільно розглядати предмет доказування як динамічну, але нормативно обмежену модель, яка поєднує:

– законодавчо визначені обставини;

– кримінально-правову конструкцію складу злочину;

– криміналістичні закономірності його вчинення;

– процесуальні завдання доказування.

Отже, предмет доказування – це не просто перелік фактів, а логічно структурована система обставин, які підлягають встановленню в конкретному кримінальному провадженні для реалізації його завдань і забезпечення законності й справедливості судового рішення.

Предмет доказування в кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги має комплексний, багаторівневий характер і не може зводитися

лише до традиційного переліку обставин, визначених кримінальним процесуальним законодавством. Його зміст обумовлений поєднанням трьох взаємопов'язаних чинників: спеціального суб'єктного складу, інтелектуально-документального механізму вчинення правопорушення та наявності професійних гарантій, які впливають на допустимість і межі отримання доказів.

Передусім ключовою особливістю предмета доказування є необхідність доведення не лише об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, а й специфічних характеристик професійної діяльності суб'єкта. У таких провадженнях доказуванню підлягає факт здійснення особою саме професійної правничої діяльності, її процесуальний статус, обсяг наданих повноважень, характер правовідносин із клієнтом, а також межі використання професійних гарантій. Це означає, що предмет доказування охоплює додатковий блок обставин, пов'язаних із регламентацією адвокатської діяльності та її процесуальним забезпеченням.

Вважаємо, що для цієї категорії кримінальних правопорушень характерним є переважно інтелектуально-документальний механізм вчинення. Згідно із сучасними криміналістичними дослідженнями, злочинна діяльність у сфері правничої допомоги часто реалізується через підготовку процесуальних документів, формування правових позицій, подання заяв і клопотань, комунікацію з іншими учасниками провадження, що ускладнює встановлення причинно-наслідкових зв'язків між діями та наслідками. У зв'язку з цим предмет доказування має охоплювати встановлення змісту професійних дій, їх відповідності стандартам правничої діяльності та наявності умислу на вчинення протиправного посягання.

Визначення предмета доказування в таких провадженнях неможливе без урахування доктринальних положень теорії доказування. Зокрема, системний підхід до структури доказування, запропонований В. В. Вапнярчуком (2018), дає змогу розглядати предмет доказування як проєкцію об'єкта доказування, яка формується з огляду на правову позицію суб'єкта доказування. Це має важливе значення у справах досліджуваної категорії, де сторони нерідко оперують різними інтерпретаціями професійних обов'язків і меж допустимої процесуальної активності.

Вважаємо, що для виокремлення структурних блоків предмета доказування у справах про злочини у сфері надання професійної правничої допомоги, значущими є:

1. Обставини, що характеризують подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб, наслідки тощо).

2. Обставини, що визначають спеціальний статус суб'єкта (наявність права на здійснення професійної діяльності, процесуальні повноваження, межі реалізації гарантій).

3. Обставини, що характеризують суб'єктивну сторону (форма вини, мотив, мета, професійна обізнаність).

4. Обставини, що свідчать про порушення встановлених процедур та їх істотність.

5. Обставини, пов'язані з розміром і характером заподіяної шкоди, а також із причинним зв'язком між професійними діями та негативними наслідками.

Отже, традиційна модель предмета доказування, сформована для загальних категорій злочинів, потребує адаптації до умов, коли правопорушення вчиняють у межах професійної діяльності, що має підвищений рівень автономії та спеціальні гарантії. Саме баланс між необхідністю забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності та гарантуванням незалежності правничої професії формує специфіку доказування.

Крім того, аналіз сучасних наукових підходів у сфері криміналістики засвідчив, що методичні рекомендації щодо розслідування таких правопорушень здебільшого орієнтовані на організаційно-тактичні аспекти, натомість процесуальна структура предмета доказування залишається менш розробленою. Це підтверджує доцільність формування інтегративної моделі, яка поєднувала б кримінально-правові, процесуальні та криміналістичні критерії.

З огляду на вимоги ст. 91 КПК України й особливості складу кримінальних правопорушень проти правосуддя, вчинених у сфері надання професійної правничої допомоги, а також пропозиції вчених (Pchelina, & Neviadovskyi, 2023), пропонуємо деталізувати обставини, що підлягають встановленню у відповідних кримінальних провадженнях, за кількома взаємопов'язаними блоками.

1. Обставини, пов'язані зі складом конкретного кримінального правопорушення. Ця група охоплює встановлення всіх обов'язкових і, за наявності, факультативних ознак складу злочину – об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони.

1.1. Подія кримінального правопорушення:

- час учинення діяння: коли саме були вчинені дії (або бездіяльність), які утворюють об'єктивну сторону правопорушення; чи збігається цей час із періодом здійснення особою професійної правничої діяльності; чи пов'язані дії з конкретним кримінальним або іншим судовим провадженням;

- місце вчинення: де саме відбулося посягання (орган досудового розслідування, суд, установа виконання покарань, офіс адвоката, інше приміщення); чи було втручання в адвокатську таємницю; чи здійснювали процесуальні дії з порушенням гарантій професійної діяльності;

- спосіб учинення: які саме дії були виконані (перешкоджання побаченню з клієнтом, незаконне вилучення документів, розголошення адвокатської таємниці, зловживання процесуальними правами тощо); чи мали вони активний характер,

чи полягали у створенні умов, що унеможливають ефективне надання правової допомоги; чи були формально правомірні дії використані з протиправною метою;

- механізм посягання: як дії суб'єкта вплинули на реалізацію права на захист; чи було порушено конкретні гарантії адвокатської діяльності; чи виникли негативні наслідки для клієнта або правосуддя загалом.

1.2. Суб'єкт кримінального правопорушення:

- хто саме вчинив діяння: анкетні дані, правовий статус, наявність спеціального суб'єкта (службова особа, представник органу влади, адвокат тощо);

- якщо йдеться про службову особу – її посада, обсяг повноважень, нормативні акти, що регламентують її діяльність; чи входили відповідні дії до кола службових обов'язків; чи перевищено повноваження або допущено їх неналежне виконання;

- якщо правопорушення вчинене адвокатом – чи здійснював він діяльність у межах конкретного доручення; чи використовував професійний статус як засіб учинення злочину.

1.3. Суб'єктивна сторона:

- форма вини: чи діяла особа умисно (переважає прямий умисел), чи наявна необережність; чи усвідомлювала вона протиправність втручання в професійну діяльність;

- мотив: кар'єризм, помилково зрозумілі інтереси служби, бажання спростити виконання обов'язків, особиста неприязнь тощо;

- мета: досягнення певного процесуального результату (пришвидшення розгляду справи, усунення «незручного» захисника, отримання переваг у провадженні, приховування порушень тощо). Хоча мотив і мета не завжди впливають на кваліфікацію, їх встановлення є обов'язковим для повноти доказування та може мати значення під час призначення покарання.

1.4. Наслідки та заподіяна шкода:

- чи заподіяно шкоду правам, свободам або інтересам особи, держави або юридичної особи;

- у чому конкретно виявилася шкода (порушення права на захист, затягування розгляду, витрати на відновлення порушених прав);

- чи підлягає шкода грошовій оцінці та як її підтверджено;

1.5. Обставини, пов'язані з процесуальною діяльністю в провадженні:

- наявність обставин, що впливають на ступінь тяжкості правопорушення;

- дані, що характеризують особу підозрюваного;

- наявність обтяжуючих або пом'якшуючих обставин;

- розмір процесуальних витрат та їх документальне підтвердження;

- обставини, що виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття провадження (відсутність події, складу злочину,

наявність обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння);

- підстави для звільнення від кримінальної відповідальності.

2. *Обставини, що не належать безпосередньо до предмета доказування, але мають криміналістичне значення.* Серед них такі:

- джерела первинної інформації про факт правопорушення (заява, скарга, службова перевірка);

- документи, що підтверджують службовий статус особи та її повноваження;

- наявність зв'язку з іншими кримінальними правопорушеннями (погроза, насильство, знищення майна, посягання на життя захисника тощо);

- необхідність залучення спеціальних знань (експертів, фахівців);

- коло осіб, які можуть володіти інформацією, що має доказове значення.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що деталізацію обставин у провадженнях щодо злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги слід здійснювати з огляду на кримінально-правову конструкцію відповідного складу злочину, відображену в диспозиції статті, так і специфіку гарантій адвокатської діяльності. Лише всебічне дослідження зазначених блоків обставин забезпечує повноту, об'єктивність і законність прийнятого процесуального рішення.

Висновки

Злочини у сфері надання професійної правничої допомоги утворюють специфічну категорію кримінальних правопорушень, яка характеризується підвищеною суспільною небезпекою через потенційний вплив на реалізацію права на захист, доступ до правосуддя та довіру до інститутів правничої професії. Їх особливість полягає у поєднанні професійного контексту вчинення, спеціального (або професійно зумовленого) суб'єктного складу, переважно інтелектуально-документального механізму злочинної діяльності та наявності професійних гарантій, які одночасно стають умовами здійснення правничої допомоги і виступають процесуальними обмеженнями в збиранні доказів.

Результати дослідження свідчать про те, що предмет доказування в кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги є розширеним, порівняно із загальною моделлю, має підвищену складність встановлення суб'єктивної сторони та вимагає пильної уваги до меж допустимості доказів.

Встановлено, що загальний предмет доказування, визначений ст. 91 КПК України, має універсальний орієнтувальний характер і є обов'язковим для будь-якого кримінального

провадження, однак у справах зазначеної категорії він потребує обов'язкової конкретизації через диспозицію відповідної статті Особливої частини КК України та через фактичні ознаки професійної діяльності, у межах якої відбулося посягання. У таких провадженнях доказуванню підлягають не лише подія кримінального правопорушення та винуватість особи, а й комплекс обставин, пов'язаних із правомірністю та змістом професійних дій, межами процесуальної автономії, наявністю/відсутністю зловживання гарантіями діяльності та характером впливу цих дій на права учасників провадження і результати правосуддя.

Обґрунтовано, що предмет доказування в кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги має багаторівневу структуру й підлягає систематизації за блоками: 1) обставини події правопорушення (час, місце, спосіб, механізм, наслідки); 2) обставини, що визначають спеціальний професійний статус суб'єкта та зв'язок діяння з реалізацією правничої функції (повноваження, межі доручення, процесуальний статус, регламентація гарантій); 3) обставини, що стосуються суб'єктивної сторони (форма вини, мотив, мета, усвідомлення протиправності саме в професійному контексті); 4) обставини, що свідчать про порушення процедур й істотність такого порушення для прав і законних інтересів (вплив на реалізацію права на захист, на достовірність доказової інформації, на законність процесуальних рішень); 5) обставини шкоди та причинового зв'язку між професійними діями й негативними наслідками.

Практичне значення запропонованої структуризації полягає в тому, що вона дає змогу: чіткіше визначати межі доказування та уникати як необґрунтованого втручання в професійну діяльність, так і необґрунтованого «іммунітетного» звуження доказового поля; підвищувати якість планування розслідування, формування слідчих версій і відбору належних джерел доказів; забезпечувати перевірку ключових обставин, від яких залежить допустимість доказів у провадженнях, пов'язаних із конфіденційними комунікаціями та професійною таємницею.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення типових алгоритмів доказування для окремих підгруп злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги, а також визначення критеріїв оцінювання доказів у ситуаціях, де правомірна процесуальна активність може бути зовні подібною до зловживання правом. Такі напрацювання сприятимуть уніфікації практики та підвищенню ефективності досудового розслідування і судового контролю з одночасним збереженням стандартів гарантування права на захист і незалежності правничої професії.

References

- [1] Ablamskyi, S.Ye., & Koniushenko, Ya.Yu. (2022). Peculiarities of proof in criminal proceedings on economic criminal offenses. *Legal Novels*, 18, 205-212. DOI: 10.32847/ln.2022.18.30.
- [2] Bondar, V.S. (2025). Subject of proof in criminal proceedings initiated on the basis of terrorist acts. *New Ukrainian Law*, 3, 162-176. DOI: 10.51989/NUL.2025.3.21
- [3] Borusovskyi, M.V. (2021). Fundamentals of investigation technique of abuse of power or official position judges during justice execution. *Candidate's thesis*. Lviv. Retrieved from: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3734/1/borusovskyi_d.pdf
- [4] Chornous, Yu.M., & Dulskyi, O.L. (2023). Methodological and forensic providing of collection of evidence in criminal proceedings. *New Ukrainian Law*, 4, 191-198. DOI: 10.51989/NUL.2023.4.25
- [5] Husieva, V.O., & Romanauskas K.A. (2025). Mechanism for Committing Crimes in the Field of Professional Legal Assistance. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 110(3), 131-140. DOI: 10.32631/v.2025.03.11.
- [6] Khrystova, Yu.V. (2024). Current issues of information and analytical provision of combating criminal offenses against justice in modern conditions. *Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 10(38), 317-329. DOI: 10.52058/2786-5274-2024-10(38)-317-329
- [7] Kovalenko, A.V. (2024). *Forensic doctrine on the collection, examination, and use of evidence in criminal proceedings*. Kyiv: Alerta. Retrieved from <https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/3916>
- [8] Kushnir, S.S. (2024). Peculiarities of the subject of proof in criminal proceedings about crimes related to the illegal acquisition of property of an enterprise, institution, or organization. *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 1, 145-154. DOI: 10.32844/2618-1258.2024.1.23
- [9] Pchelina, O.V. (2020). Circumstances to be clarified during the investigation of criminal offenses and their place in the structure of a separate forensic methodology. *Subcarpathian Law Herald*, 12, 177-183. DOI: 10.32837/pyuv.v0i2(31).590
- [10] Pchelina, O.V., & Neviadovskyi, V.O. (2023). Circumstances to be ascertained during the pre-trial investigation of high-profile criminal offenses against the will, honor and dignity of a person. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 3, 376-381. DOI: 10.24144/2788-6018.2023.03.68
- [11] Romaniuk, V.V. (2023). Subject of evidence in criminal proceedings regarding economic crimes. *Scientific Perspectives*, 2(32), 413-422. DOI: 10.52058/2708-7530-2023-2(32)-413-422
- [12] Salamakha, V.R. (2024). Subject of evidence in criminal offences against person life and health. *Bulletin of Criminological Association of Ukraine*, 33(3), 396-405. DOI: 10.32631/vca.2024.3.36
- [13] Shepitko, M.V. (2020). Criminal legislation trends in Ukraine (evidence from crimes against justice. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 27(2), 131-141. DOI: 10.37635/jnalsu.27(2).2020.131-141
- [14] Timofieieva, L.Yu. (2022). Criminal offenses against justice and practice European Court of Human Rights. *Law and Public Administration*, 2, 141-146. DOI: 10.32840/pdu.2022.2.19
- [15] Vapniarchuk, V.V. (2018). Theoretical foundations of criminal procedural proof. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/15384>

Список використаних джерел

- [1] Абламський С. Є., Конюшенко Я. Ю. Деякі особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо економічних кримінальних правопорушень. *Правові новели*. 2022. № 18. С. 205–212. DOI: 10.32847/ln.2022.18.30
- [2] Бондар В. С. Предмет доказування у кримінальних провадженнях, відкритих за ознаками терористичних актів. *Нове українське право*. 2025. № 3. С. 162–176. DOI: 10.51989/NUL.2025.3.21
- [3] Борусовський М. В. Основи методики розслідування зловживання владою або службовим становищем суддею під час здійснення правосуддя : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2021. 234 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3734/1/borusovskyi_d.pdf
- [4] Черноус Ю. М., Дульський О. Л. Методико-криміналістичне забезпечення збирання доказів у кримінальному провадженні. *Нове українське право*. 2023. № 4. С. 191–198. DOI: 10.51989/NUL.2023.4.25
- [5] Гусева В. О., Романаускас К. А. Механізм учинення злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2025. Т. 110. № 3. С. 131–140. DOI: 10.32631/v.2025.03.11
- [6] Христова Ю. В. Актуальні питання інформаційно-аналітичного забезпечення протидії кримінальним правопорушенням проти правосуддя в сучасних умовах. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 10 (38). С. 317–329. DOI: 10.52058/2786-5274-2024-10(38)-317-329
- [7] Коваленко А. В. Криміналістичне вчення про збирання, дослідження та використання доказів у кримінальному провадженні : монографія. Київ : Алерта, 2024. 558 с. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/3916>
- [8] Кушнір С. С. Особливості предмета доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із протиправним заволодінням майном підприємства, установи, організації. *Науковий*

- вісник публічного та приватного права. 2024. № 1. С. 145–154. DOI: 10.32844/2618-1258.2024.1.23
- [9] Пчеліна О. В. Сутність і зміст обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінального правопорушення. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 12. С. 177–183. DOI: 10.32837/ryuv.v0i2(31).590
- [10] Пчеліна О. В., Невядовський В. О. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час здійснення досудового розслідування резонансних кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 376–381. DOI: 10.24144/2788-6018.2023.03.68
- [11] Романюк В. В. Предмет доказування у кримінальних провадженнях щодо економічних злочинів. *Наукові перспективи*. 2023. № 2 (32). С. 413–422. DOI: 10.52058/2708-7530-2023-2(32)-413-422
- [12] Саламаха В. Р. Предмет доказування у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я особи. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 33. № 3. С. 396–405. DOI: 10.32631/vsa.2024.3.36
- [13] Шепітько М. В. Тенденції розвитку кримінального законодавства України (на прикладі злочинів проти правосуддя). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2020. № 27 (2). С. 174–189. DOI: 10.37635/jnalsu.27(2).2020.131-141
- [14] Тимофєєва Л. Ю. Кримінальні правопорушення проти правосуддя та деякі питання співвідношення із практикою ЄСПЛ. *Право та державне управління*. 2022. Т. 2. С. 141–146. DOI: 10.32840/pdu.2022.2.19
- [15] Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 40 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/15384>

ROMANAUSKAS Kristina

Doctor of Philosophy in Law, Doctoral Student of the National Scientific Center «Honor Professor M.S. Bokarius Forensic Science Institute»

61177, 8a Zolochivska St., Kharkiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9545-9755>;

FEDOTENKO Andrii

PhD in Law, Senior Lecturer of the Department of Criminal Justice, Educational and Scientific Institute of Law and Psychology of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7804-0375>

Crimes in the Field of Professional Legal Assistance: Specific Features of the Subject of Proof

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of crimes in the field of professional legal assistance, focusing on the specific features of the subject of proof in criminal proceedings of this category. It highlights the particular nature of such criminal offenses as objects of forensic and criminal procedural research, taking into account their increased social danger due to their potential impact on the exercise of the right to defense, access to justice, and public trust in the legal profession. The study summarizes doctrinal approaches to understanding the subject of proof as a system of legally significant circumstances defined in Article 91 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and substantiates the need for its individualization depending on the disposition of the relevant provision of the Criminal Code of Ukraine and the professional context in which the act is committed. A classification of crimes in the field of professional legal assistance is proposed, distinguishing subgroups that differ in terms of the subject composition, the method of encroachment, and the mechanism of harm. It is demonstrated how these differences affect the limits of proof and the admissibility of evidence. It is proved that the subject of proof in such proceedings has a complex and multi-level character. In the article formulates their own structural model of the subject of proof for this category of criminal proceedings, including the following main blocks: circumstances of the event; circumstances determining the special professional status of the subject; circumstances characterizing the subjective element; circumstances indicating procedural violations and their materiality; circumstances relating to harm and the causal link, as well as forensically significant information guiding the investigation. It is concluded that the proposed model contributes to enhancing the completeness and quality of proof, optimizing investigative planning, and developing practice-oriented recommendations while ensuring a balance between the inevitability of liability and the guarantees of independence of professional legal activity.

Keywords: legal assistance; subject of proof; right to defense; defense counsel; interference with professional activity.